

Vergaderjaar 2020–2021

23 432

De situatie in het Midden-Oosten

Nr. 481

BRIEF VAN DE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 17 mei 2021

Naar aanleiding van de ontwikkelingen in het Midden-Oosten Vredesproces de afgelopen periode, in het bijzonder de situatie in Oost-Jeruzalem en de escalatie rond Gaza, heeft Hoge Vertegenwoordiger Borrell op zaterdag 15 mei jl. besloten om een extra informele videoconferentie van de leden van de Raad Buitenlandse Zaken in te lassen op dinsdag 18 mei om de situatie te bespreken. De Minister van Buitenlandse Zaken is voornemens deel te nemen aan deze videoconferentie. Met deze brief wordt voldaan aan het verzoek zoals gedaan in uw brief (Handelingen II 2020/21, nr. 74, Regeling van werkzaamheden). Tevens wordt uw Kamer hiermee geïnformeerd over de inzet van het kabinet voor deze extra informele videoconferentie van 18 mei en deze brief dient daarmee ook als Geannoteerde Agenda hiervoor.

De gebeurtenissen

Afgelopen periode toont hoe het handelen van alle partijen direct gevolgen heeft voor Israëliërs en Palestijnen en de mogelijkheid van verwezenlijking van een twee-statenoplossing op basis van de grenzen van 1967, waarbij Israël en een toekomstige democratische Palestijnse staat in vrede en veiligheid naast elkaar zouden bestaan. Hieronder worden deze in chronologische volgorde kort beschreven.

Bij het begin van de Ramadan liepen spanningen in Oost-Jeruzalem op, toen de Israëlische politie de Damascus Poort, een ontmoetingsplaats tijdens de Ramadan voor Palestijnen in Oost-Jeruzalem, grotendeels afzette, wat aanleiding was voor protesten van Palestijnse jongeren bij de Damascus Poort. Toen er beelden op sociale media rondgingen van een mishandeling van een joodse jongen door Palestijnen, reageerden ultranationalistische Israëlische jongeren door naar de Damascus Poort te gaan. Dat leidde tot gewelddadige confrontaties tussen joodse en Palestijnse jongeren en de Israëlische politie.

President Abbas besloot op 29 april tot uitstel van de Palestijnse verkiezingen, zonder een nieuwe datum te noemen. Dit tot grote onvrede van Hamas. Als reden noemde hij het uitblijven van Israëliëse toestemming om verkiezingen in Oost-Jeruzalem toe te staan. Hoewel veel mensen hier al rekening mee hielden, was het hoge percentage (93%) geregistreerde kiezers een indicatie van het belang dat de Palestijnen hechten aan de kans om zich uit te spreken over hun leiderschap.

Dezelfde week gaf Israël goedkeuring voor de bouw van 540 nieuwe huizen in de nederzetting Har Homa. De bouw van deze nederzetting scheidt Oost-Jeruzalem nog meer af van Bethlehem, waarmee de continuïteit en levensvatbaarheid van een toekomstige Palestijnse staat verder in het gedrang komt.

In de wijk Sheikh Jarrah in Oost-Jeruzalem werden vanaf 28 april dagelijks demonstraties gehouden tegen de dreigende uithuiszetting van Palestijnen om plaats te maken voor joodse kolonisten. Palestijnen protesteerden in Sheikh Jarrah uit solidariteit met de inwoners. Die protesten veranderden op 7 mei door de komst van ultranationalistische Israëliëse politici bij de protesten in nieuwe confrontaties tussen Palestijnen en groepen kolonisten en hun aanhangers. Hamas en PFLP verhoogden de spanningen door te dreigen met geweld.

Op 2 mei pleegden Palestijnen een aanslag op de Westelijke Jordaanoever, waarbij 3 Israëliërs gewond raakten. Een ervan zou later aan zijn verwondingen overlijden. Kolonisten vielen ter vergelding Palestijnen aan.

Op 9 mei besloot het Israëliësch Hooggerechtshof de uitspraak in de zaak over de huizen in Sheikh Jarrah met maximaal 1 maand uit te stellen. De uitspraak stond aanvankelijk op 10 mei gepland en zou daarmee samen vallen met Jeruzalemdag, de dag waarop Israël de verovering van Oost-Jeruzalem in 1967 viert. Daarbij trekken groepen joodse jongeren door de stad om samen te komen bij de Klaagmuur. Deze marsen leiden altijd tot spanningen met de Palestijnen in de wijken waar zij doorheen trekken. Ieder jaar komt het ook voor dat groepen deelnemers aan de marsen op de Tempelberg/Haram al Sharif proberen te bidden. Dit is in strijd met de historische status quo voor de heilige plaatsen die Israël en Jordanië ook na 1967 hebben voortgezet. Het niet-respecteren van de status quo heeft in het verleden met regelmaat tot spanningen geleid.

Dit jaar viel Jeruzalemdag samen met de laatste 10 dagen van de Ramadan. Hoewel de Israëliëse politie besloten had geen deelnemers van de marsen tot de Tempelberg/Haram al Sharif toe te laten – maar daar niet over gecommuniceerd had – gingen er vroeg op de dag geruchten rond dat er grote aantallen kolonisten op de Tempelberg/Haram al Sharif zouden komen bidden. Palestijnen verzamelden zich daar om dat te beletten. Toen de Israëliëse politie vervolgens het complex betrad, werd het door de aanwezige Palestijnen ten onrechte geïnterpreteerd als voorbode van het geveesde bezoek van de kolonisten. Dit leidde tot grootschalige schermutselingen tussen Palestijnen en de Israëliëse politie. Bij de confrontaties op het complex, inclusief in de Al Aqsa moskee, zette de politie onder andere traangas, *stun grenades* en rubberkogels in, terwijl een deel van de aanwezige Palestijnen stenen naar de politie gooiden. Hierbij raakten meer dan 300 Palestijnen en 20 politieagenten gewond.

Later op de middag besloot de Israëliëse politie de route van de geplande marsen ter gelegenheid van Jeruzalemdag te verplaatsen, zodat deze niet meer door Palestijnse wijken zou gaan, waarna de organisatie het evenement besloot af te blazen. Veel deelnemers gingen echter op

eigen initiatief verder. Hamas, dat al enkele dagen weer brandende ballonnen richting Israël opliet, stelde vanuit Gaza een ultimatum aan Israël, dat voor 18.00 uur alle politieagenten van de Tempelberg/Haram al Sharif en uit Sheikh Jarrah vertrokken moesten zijn. Kort na 18.00 ging Hamas over tot beschietingen van Jeruzalem, en later van verschillende plekken in Israël.

Deze beschietingen en de Israëlische reactie zijn sindsdien doorgegaan en in hevigheid toegenomen. Volgens cijfers van 16 mei van UN OCHA waren sinds 10 mei in totaal 10 doden in Israël gevallen, en 564 gewonden. In Gaza waren 174 doden gevallen, en 1.221 gewonden. Op de Westelijke Jordaanoever, inclusief Oost-Jeruzalem, 17 doden en 4.273 gewonden. Een nieuwe ontwikkeling is dat er in verschillende steden in Israël ook sprake is van gewelddadige confrontaties tussen joodse en Palestijnse burgers van Israël, waarbij groepen met elkaar slaags raken en huizen, winkels en gebedshuizen het doelwit zijn. Op de Westelijke Jordaanoever kwamen gewelddadige confrontaties tussen kolonisten en Palestijnen al langer voor. Het is zorgwekkend dat deze zich nu ook in Israël voordoen.

Internationale reacties

De internationale gemeenschap heeft de afgelopen periode bij beide partijen zeer eensgezind aangedrongen op de-escalatie en terughoudendheid, onder meer via verklaringen van de EU, de VS, de VN en het Kwartet. Die boodschappen waren aanvankelijk gericht op de oplopende spanningen rond Sheikh Jarrah en de Tempelberg/Haram al Sharif, waarbij de EU, VS en Kwartet opriepen tot respecteren van de status quo en hun zorgen uitspraken over de situatie van de Palestijnen in Sheikh Jarrah, en Israël opriepen tot afzien van eenzijdige stappen. Hierbij spraken zij tevens hun zorgen uit over provocerende uitspraken. Veel Arabische landen, waaronder Saoedi-Arabië, Bahrein, de Verenigde Arabische Emiraten, Jordanië en Egypte hebben soortgelijke publieke boodschappen afgegeven.

Nederlandse inspanningen

De Minister van Buitenlandse Zaken heeft op 10 mei in de Raad Buitenlandse Zaken met zijn Europese collega's de situatie besproken, en daarbij zijn zorgen geuit over het uitstel van de Palestijnse verkiezingen en het oplopende geweld. Op 10 mei heeft de Minister van Buitenlandse Zaken zijn Israëlische, Palestijnse, Jordaanse en Egyptische collega's benaderd en aangedrongen op de-escalatie, het vinden van een oplossing waarbij de Palestijnse bewoners van de vier huizen in Sheikh Jarrah in hun huis kunnen blijven en het respecteren van de status quo op de Tempelberg/Haram al Sharif. Nederland heeft daarbij de raketbeschietingen uit Gaza veroordeeld, en onderstreept dat die beschietingen moeten stoppen. De Minister van Buitenlandse Zaken heeft steun uitgesproken voor het recht van Israël op zelfverdediging, maar daarbij ook aangegeven dat Israël binnen de grenzen van internationaal recht moet handelen. Op 16 mei heeft de Minister-President gesproken met de Israëlische premier Netanyahu en met de Palestijnse president Abbas. In zijn gesprekken heeft de Minister-President aangedrongen op het zo snel mogelijk beëindigen van de gevechten en zijn steun uitgesproken voor bemiddeling door Egypte en de Verenigde Naties om tot een staakt het vuren te komen. De Minister-President heeft erbij herhaald dat Israël het recht heeft zichzelf te verdedigen, maar dat het als een sterk land ook diens verantwoordelijkheid moet nemen, en proportioneel moet handelen binnen de grenzen van internationaal recht. Nederland staat klaar om te helpen, gebruik makend van de goede banden met Israël, de Palestijnse

Autoriteit en ook Egypte en de andere buurlanden. Tevens is gesproken over de situatie in Jeruzalem, de Westelijke Jordaanoever en het geweld tussen gemeenschappen in Israël.¹ De Minister van Buitenlandse Zaken heeft gesproken met de Minister van Buitenlandse Zaken van Egypte, Shoukry. In dat gesprek heeft Nederland steun uitgesproken voor de bemiddelingspogingen van Egypte. De Minister van Buitenlandse Zaken zal ook doorgaan met het gebruiken van contacten met andere ministers van Buitenlandse Zaken in de regio. Nederland heeft uit de middelen voor humanitaire hulp via het Nederlandse Rode Kruis EUR 350.000 gegeven aan de *Palestinian Red Crescent Society* voor noodhulp op de Westelijke Jordaanoever, inclusief Oost-Jeruzalem, en Gaza.

Appreciatie

Het kabinet constateert met zorg dat de afgelopen weken hebben laten zien hoe aanhoudende eenzijdige stappen van beide partijen ontaarden in geweld en die partijen weer verder verwijderen van de twee-staten-oplossing. Doorgaan op deze weg zal de tegenstellingen – ook tussen de diverse etnische groepen binnen de staat Israël – vergroten, en toekomstige vrede bemoeilijken.

De recente ontwikkelingen bevestigen de grootste knelpunten voor het vredesproces die het Kwartet in diens rapport uit 2016 reeds benoemde:

- 1) Geweld en terrorisme tegen burgers (terroristische aanslagen maar ook «price tag» aanvallen van kolonisten tegen Palestijnen) en opruiing door beide zijden.
- 2) het Israëlische nederzettingenbeleid en daarmee samenhangende stappen zoals sloop en onteigening,
- 3) De bewapening van militante Palestijnse groepen en de Palestijnse verdeeldheid.

Geweld en terrorisme

Het kabinet veroordeelt de niet-onderscheidende beschietingen uit Gaza op Israël. Er is nooit een rechtvaardiging voor terrorisme. Het kabinet betreurt het leed dat deze beschietingen Israëliërs aandoen, alsook het lijden van Palestijnse burgers in Gaza die slachtoffer worden van Israëlische bombardementen, of door afzwaaiers van Palestijnse raketten. Het kabinet is bezorgd dat het geweld nog verder uit de hand kan gaan lopen, met ingrijpende gevolgen voor de humanitaire situatie, waarvoor ook door VN Gezant Wennesland is gewaarschuwd. Het kabinet is tevens bezorgd dat door het geweld het moeilijker gaat worden een oplossing te vinden voor de gebeurtenissen in Jeruzalem die aan de beschietingen vanuit Gaza vooraf gingen.

Opruiing

De afgelopen periode hebben Palestijnse en Israëlische leiders de spanningen verhoogd met hun optreden, terwijl zij op die momenten met een andere boodschap of ander gedrag bijgedragen zouden kunnen hebben aan de-escalatie.

Het nederzettingenbeleid

Het kabinet en de EU beschouwen nederzettingen als strijdig met internationaal recht. Het kabinet wijst erop dat de annexatie van

¹ Zie verklaring van op [rijksoverheid.nl](https://www.rijksoverheid.nl/documenten/diplomatieke-verklaringen/2021/05/16/verklaring-premier-rutte-na-gesprekken-met-de-israelische-premier-netanyahu-en-de-palestijnse-president-abbas): <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/diplomatieke-verklaringen/2021/05/16/verklaring-premier-rutte-na-gesprekken-met-de-israelische-premier-netanyahu-en-de-palestijnse-president-abbas>

oost-Jeruzalem strijdig is met internationaal recht. Bovendien heeft de VN Veiligheidsraad in resolutie 478 (1980) bepaald dat de toepassing van Israëliisch recht en maatregelen die het karakter van de stad veranderen op Oost-Jeruzalem nietig is en niet wordt erkend. De basis waarop joodse kolonisten de huizen claimen, is Israëliische wetgeving die ertoe leidt dat Joodse Israëliërs eigendom kunnen claimen op grond en huizen in Oost-Jeruzalem die Joods bezit waren voor 1948, het ontstaan van de staat Israël. Palestijnen kunnen dat niet voor bezittingen in West-Jeruzalem of elders in Israël die zij verloren hebben in 1948. De Palestijnse bewoners die hun huis dreigen te verliezen zijn 4 vluchtelingenfamilies die oorspronkelijk afkomstig zijn uit wat nu Israël is. Deze zaak staat niet op zichzelf, in Jeruzalem dreigen meer dan 1.000 mensen hun huis te moeten verlaten ten faveure van kolonisten op basis van deze wetgeving die discriminerend is en strijdig met internationaal recht. Het kabinet roept hierom Israël op af te zien van onteigening van huizen in Oost-Jeruzalem, en af te zien van verdere nederzettingenuitbreidingen op de Westelijke Jordaanoever, inclusief Oost-Jeruzalem. Dergelijke eenzijdige stappen zullen de spanningen alleen maar verder doen toenemen en maken het moeilijker een oplossing te vinden voor het MOVP waarbij recht gedaan wordt aan de aspiraties van beide partijen voor Jeruzalem.

Bewapening van terroristische groepen en Palestijnse verdeeldheid

Nederland en de EU hebben zich ingezet voor Palestijnse verzoening en doorgang van de Palestijnse verkiezingen. Een terugkeer van de Palestijnse Autoriteit naar Gaza had kunnen bijdragen aan het voorkomen van nieuwe gewelddadigheden, zie bijvoorbeeld de Kamerbrief naar aanleiding van het rapport van VN *Commission of Inquiry* die na het conflict van 2014 werd ingesteld (Kamerstuk 23 432, nr. 416, d.d. 4 september 2015). Het uitblijven van die terugkeer heeft Hamas in staat gesteld zich opnieuw te bewapenen en diens positie in Gaza te gebruiken om Israël nu onder vuur te nemen. Doorgang van Palestijnse verkiezingen had er mogelijk toe kunnen leiden dat de Palestijnse partijen meer rekenschap aan de eigen burgers zouden moeten afleggen en gezamenlijk een nieuwe koers voor de Palestijnse staatsopbouw en het vredesproces zouden hebben kunnen bepalen.

Weg vooruit

Het kabinet is van mening dat allereerst een einde gemaakt moet worden aan het geweld. Voorkomen van een verdere escalatie is daarbij de eerste prioriteit. De ervaring leert dat een gewapende confrontatie tussen Israël en Hamas tot veel schade en leed leidt, maar niet tot een structurele verandering van de situatie waarin Hamas en Israël elkaar gevangen houden. Een snelle beëindiging van het geweld voorkomt dat een oplossing nog moeilijker wordt. Het kabinet steunt de inzet van de Hoge Vertegenwoordiger die zich hiervoor inzet, zowel via publieke kanalen als via directe contacten met Israël en de Palestijnse Autoriteit. De goede samenwerking tussen de VN, EU, VS en Rusland in het Kwartet biedt mogelijkheden om partijen eensgezind aan te spreken op hun verantwoordelijkheden en te overtuigen van de noodzaak voor de-escalatie. De VN en Arabische landen, waaronder Egypte, proberen een staakt het vuren tussen Hamas en Israël te bewerkstelligen. Nederland steunt deze initiatieven en zal via de eigen kanalen partijen blijven aansporen tot terughoudendheid en de-escalatie, zoals het nu ook reeds doet.

Het kabinet verwelkomt het initiatief van de Hoge Vertegenwoordiger om een extra informele videoconferentie van de leden van de Raad Buitenlandse Zaken in te lassen en wil binnen de EU niet alleen pleiten voor stappen die een einde maken aan het huidige geweld, maar ook Israël en

de Palestijnse Autoriteit ervan overtuigen om daadwerkelijk toenadering tot elkaar te zoeken. Structurele verandering van gedrag – door alle partijen – is een absolute noodzaak om de twee-statenoplossing niet definitief aan de horizon te zien verdwijnen en de spanningen op korte termijn verder te doen afnemen. Tijdens de informele videoconferentie is de Minister van Buitenlandse Zaken dan ook voornemens te bepleiten dat de EU zich niet alleen inzet voor een einde aan de gevechten, maar ook lessen trekt uit de ervaringen van 2014 om de wederopbouw beter te laten verlopen. Het kabinet wil ook bepleiten dat de EU zich actief blijft inzetten voor een oplossing van de situatie in Jeruzalem, waarbij de Palestijnse families in overeenstemming met internationaal recht niet gedwongen worden hun huizen af te staan aan kolonisten, en voor het behoud van de status quo rond de Tempelberg / Haram al-Sharif.

Het kabinet is daarnaast voornemens te bepleiten dat de EU zich blijft inzetten voor stappen zoals benoemd in het genoemde rapport van het Kwartet, die bijdragen aan het vergroten van de kans op een duurzame vrede. Voorkomen moet worden dat partijen terugvallen in bekende, eenzijdige stappen als verdere nederzettingenuitbreidingen, legalisatie van de *outposts* waar momenteel in de Knesset voor wordt gepleit, opnieuw bewapenen door Hamas en verder uitstellen van Palestijnse verkiezingen.

Het is van belang dat de EU zoveel mogelijk eensgezind opereert. Het Kabinet zal zich daarvoor inzetten, uiteraard ook in samenwerking met de Hoge Vertegenwoordiger en de nieuwe EU Speciaal Vertegenwoordiger voor het MOVP.

Het kabinet is bezorgd dat de gebeurtenissen in de bezette Palestijnse gebieden en Israël ook tot spanningen elders leiden, inclusief Nederland. Het recht om te demonstreren is een grondrecht en een groot goed, maar antisemitische uitingen mogen daar absoluut geen deel van uit maken. Het is onacceptabel als mensen de Joodse gemeenschap verantwoordelijk houden voor het Israëliëse regeringsbeleid of overgaan tot andere antisemitische uitingen. Het kabinet neemt hier krachtig afstand van.

De Minister van Buitenlandse Zaken,
S.A. Blok